

” Романова Н., Власенко Р. Підвищення мотивації до навчальної діяльності засобами музейної педагогіки (на прикладі Меморіально-мінералогічного музею імені В.Г.Бондарчука в Денишівському ліцеї). *Освіта. Інноватика. Практика*, 2023. Том 11, № 8. С. 58-66. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i8-009>

Romanova N., Vlasenko R. Pdivyshchennia motyvatsii do navchalnoi diialnosti zasobamy muzeinoi pedahohiky (na prykladi Memorialno-mineralohichnoho muzeiu imeni V.H.Bondarchuka v Denyshivskomu litsei) [Increasing motivation to study by means of museum pedagogy (on the example of the V.G. Bondarchuk Memorial and Mineralogical Museum at the Denisiv Lyceum)]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2023. Vol. 11, No 8. S. 58-66. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i8-009>

УДК 37.091:069.1

DOI: 10.31110/2616-650X-vol11i8-009

Наталія РОМАНОВА

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна
romanovaden1986@gmail.com

Руслана ВЛАСЕНКО

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-3743-4406>
vlasenko_r76@ukr.net

ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ (на прикладі Меморіально-мінералогічного музею імені В.Г. Бондарчука в Денишівському ліцеї)

Анотація. У статті розкривається один з важливих аспектів сучасної шкільної практики – необхідність спонукати учнів до продуктивної пізнавальної діяльності, формувати високий рівень мотивації учіння. Увагу зосереджено на можливостях освітнього середовища у процесі організації та функціонування краєзнавчого музею у закладі загальної середньої освіти. Обґрунтовано роль музейної освіти, яка дає можливість сформувати загальні та природничі компетентності під час збору, формування та презентації колекції і розкрити творчий потенціал здобувачів освіти під час дослідницьких робіт, екскурсій і презентацій своєї роботи.

Визначено пріоритетні напрямки роботи Меморіально-мінералогічного музею імені академіка В.Г.Бондарчука. На базі музею працюють два гуртки: Юні екскурсіводи та Туристсько-краєзнавчий гурток. Основними видами роботи екскурсіводів є збір біографічного матеріалу про знаменитого земляка, вивчення його наукової спадщини, теоретична підготовка про класи мінералів та групи гірських порід, участь в розробці екскурсій, квестів, вікторин та презентація цих матеріалів перед екскурсантами музею, щорічна участь у конкурсі юних екскурсіводів. Юні краєзнавці всебічно досліджують природу рідного села, розробляють туристичні маршрути, займаються дослідницькою роботою, беруть участь у туристсько-краєзнавчих змаганнях, є активними вихованцями МАН України.

Проведено опитування з екскурсіводами та екскурсантами музею і з'ясовано, що музейна педагогіка є ефективним засобом формування краєзнавчих компетентностей: здобувачі освіти формують відповідальне ставлення до природи рідного краю, готові розв'язувати проблеми стану довкілля, генерують ідеї з використання природних ресурсів. Застосовуючи нетрадиційний підхід до навчання, музейна педагогіка сприяє самореалізації кожної дитини, розкриває творчий потенціал гуртківців під час досліджень мінералогічної колекції, створення екскурсій та квестів, участі в різноманітних конкурсах та змаганнях, проведенні екскурсій. На власному емпіричному досвіді доведено, що освітнє середовище музею створює ідеальні умови для самовираження, творчого розвитку здобувачів освіти, а регіональний аспект є потужним засобом для підвищення мотивації до навчання.

Ключові слова: музейна педагогіка; шкільний музей; краєзнавчий гурток; природничі компетентності.

Natalia ROMANOVA

Zhytomyr Ivan Franko State University, Ukraine
romanovaden1986@gmail.com

Ruslana VLASENKO

Zhytomyr Ivan Franko State University, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-3743-4406>
vlasenko_r76@ukr.net

INCREASING MOTIVATION TO STUDY BY MEANS OF MUSEUM PEDAGOGY (on the example of the V.G. Bondarchuk Memorial and Mineralogical Museum at the Denisiv Lyceum)

Abstract. The article reveals one of the important aspects of modern school practice - the need to form a high level of motivation to study. Attention is focused on the possibilities of the educational environment in the process of organization and functioning of the local history museum in the institution of general secondary education. The role of museum education, which provides an opportunity to form general and natural competences during the collection, formation and presentation of collections, and to reveal the creative potential of education seekers during research works, excursions and presentations of their work, is substantiated.

The priority directions of the work of the Memorial Mineralogical Museum named after Academician V.G. Bondarchuk have been determined. Two groups work on the basis of the museum: Young tour guides and Tourist and local history group. The main types of work of tour guides are the collection of biographical material about a famous countryman, the study of his scientific heritage, theoretical training on classes of minerals and groups of rocks, participation in the development of excursions, quests, quizzes and the presentation of these materials to museum visitors, annual participation in the competition of young tour guides. Young local historians comprehensively research the nature

of their native village, develop tourist routes, engage in research work, participate in tourist and local history competitions, and are active pupils of the National Academy of Sciences of Ukraine.

A survey was conducted with tour guides and visitors to the museum and it was found that museum pedagogy is an effective means of forming local knowledge competences: students of education form a responsible attitude towards the nature of their native region, are ready to solve problems of the state of the environment, and generate ideas about the use of natural resources. Applying a non-traditional approach to education, museum pedagogy promotes the self-realization of each child, reveals the creative potential of Gurtkiv residents during research of the mineralogical collection, creation of excursions and quests, participation in various contests and competitions, conducting excursions. Our own empirical experience has proven that the educational environment of the museum creates ideal conditions for self-expression and creative development of students, and the regional aspect is a powerful tool for increasing motivation to study.

Keywords: school local history; regional aspect; natural competences; school museum; local history circle; museum pedagogy.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку освіти ключовою проблемою є пошук мотивації до навчання здобувачів освіти. У цьому аспекті важливого значення набуває музейна педагогіка, яка реалізується через різні види діяльності та організації освітнього простору, має широкий функціонал і є потужним засобом підвищення мотивації здобувачів освіти до навчання.

Краєзнавчий компонент, який активно формується під час відвідування музеїв природничого циклу, є сполучною ланкою зв'язку географії з життям, він дає змогу вчителю пов'язувати навчання і виховання, перетворювати теоретичні знання здобувачів освіти на конкретні вміння і навички, формувати в учнів широкий спектр світоглядних знань, сприяти соціалізації особистості. Підвищення мотивації до навчання та інтерес до пізнання рідного краю проявляється під час роботи краєзнавчого гуртка, на туристсько-краєзнавчих та геологічних змаганнях, під час створення та організації роботи шкільного краєзнавчого музею.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальні проблеми розвитку музейної педагогіки вивчали дослідники Белофастова Т., Бабарицька В., Гайда Л., Караманов О., Антонова О.Є., Власенко Р.П., Костюк В.С., Корінний В.І та ін. [1-4, 7-8]. Теорія і методи діяльності музеїв при навчальних закладах стали предметом дослідження учених: Копилець Є., Поколодної М., Павленко Ю., Удовиченко І., [9-13,16.] Ганнусенко Н., Омельченко Ю., Соломонової Т., Туманова В. та ін.

Вивчення музейно-педагогічної літератури (Т. Белофастова, Л. Гайда, О. Караманов, Б. Столяров, Л. Шляхтіна, С. Троянська) доводить, що в музеях педагогічного профілю зосереджена здатність спричинювати позитивні зміни в освіті, учні наголошують на потужному освітньому потенціалі музейного середовища. Позитивною ознакою часу є те, що сучасні музеї постають не лише зберігачами минулого, а й відправною точкою нового бачення і мислення, активними чинниками творення майбутнього. Вони постають тим багатомірним простором, який дає імпульс для творчості, інновацій і професійного розвитку. На нашу думку, і це підтверджено спеціальними науковими дослідженнями А. Бойко, Н. Карапузова, Ю. Павленко [11], Н. Пусепліна, залучення здобувачів освіти до музейного середовища, передусім краєзнавчого профілю, вирішення творчих навчально-пізнавальних завдань на основі музейної експозиції не лише формує краєзнавчу компетентність, а й стає потужним чинником підвищення мотивації навчальної діяльності.

Мета дослідження. Метою статті є з'ясувати вплив музейної педагогіки на підвищення мотивації навчальної діяльності; дослідити способи і методи, якими музейна педагогіка активізує пошуково-дослідницьку діяльність здобувачів освіти, а також пошук ефективних форм організації навчання в умовах музейного простору.

Методи. Досягнення мети передбачає використання теоретичних методів: аналіз та узагальнення науково-педагогічних джерел, прогнозування дидактичного потенціалу музейної педагогіки, а також анкетування та систематизація емпіричного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Шкільний музей – це унікальний навчальний інструмент, який дозволяє суттєво урізноманітнити освітній процес. Це не просто культурний чи науковий простір: виконуючи традиційні демонстраційні функції, він водночас стає середовищем навчання, науковим, духовним і розвивальним осередком, центром організації освіти й дозвілля. «Музей у закладі освіти є осередком активної педагогіки. Це унікальне середовище формує почуття причетності й поваги до минулого, викликає емоційно-оціночні судження та ціннісні ставлення. Цінні експонати дають можливість безпосередньо доторкнутися до навчального матеріалу, а це, безумовно, впливає на активізацію пізнавальної діяльності учнів. Використання шкільного музею в навчально-виховному процесі активно сприяє процесу особистісного зростання школяра, формуванню нового способу мислення та мотивації навчальної діяльності, що відповідає сучасним тенденціям особистісно орієнтованої освіти» [7].

Музейна діяльність в навчальному закладі регламентується низкою нормативно-правових документів: Положення про Музей при навчальному закладі, який перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України (наказ МОН України від 04.09.06 № 640); Положення про звання «Зразковий музей» (наказ МОН України 04.09.2006 № 640); Порядок обліку музеїв при навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України (наказ МОН України 04.09.2006 № 640); Закон України «Про музеї та музейну справу» [6, 14]. Ю. Павленко зауважує, що

важливо, щоб діяльність шкільного музею відповідала концепції активної, особистісно зорієнтованої музейної педагогіки, яка передбачає формування в учнів здатності та бажання усвідомлювати себе як особистість через надання можливості вибрати той вид діяльності в музеї навчального закладу, який найбільше цікавить [12]. Важливою метою діяльності шкільного музею є культивування в учнів цінностей іншої людини шляхом ознайомлення з її діяльністю, показуючи внесок її у розвиток суспільства; використання «ефекту генерації», коли учні є учасниками створення та поповнення експозицій музею, здобуті таким чином знання емоційно збагачуються, набувають особистісного сенсу; адже учні відчують свою причетність і до створення експозиції, і до пошукової діяльності, і до її презентації іншим.

Шкільні музеї та інші форми музейної комунікації у закладах освіти потрібно розглядається передусім як освітній феномен, а не музеєзнавчий. При цьому ми погоджуємося з думкою Т. Белофастової про те, що слово «шкільний» повинне визначати не лише місце розташування, а й специфіку музею. Він потрібен закладу освіти не лише як церемоніальна зала, куди запрошують поважних гостей, а як стимул творчої активності дітей, спосіб удосконалення й поглиблення їхньої взаємодії з педагогом, засіб збагачення навчального процесу [2]. Музей в освітньому закладі створюється з метою виховання, навчання, розвитку та соціалізації учнів. І, слід відмітити, що він потрібен у закладі освіти усім: першокласникові, котрий тільки-но починає здобувати важливу життєву здатність – вчитися, випускникові школи, котрий стоїть на порозі здобування професії, й, з рештою, учителю, який повинен щоденно знаходити переконливі і максимально ефективні засоби освітньо-виховних впливів. Багаторічний досвід шкільних музеїв доводить, що вони допомагають учителям вирішувати основні завдання професійної діяльності – здійснювати комплексний підхід до виховання учнів. Отже, музей при закладі освіти може виступати не тільки місцем для обліку, збереження та вивчення пам'яток історії, культури, а й культурно-освітнім центром з утіленням у життя прогресивних ідей навчання та виховання.

Завдання музейної педагогіки сприяють підвищенню пізнавального інтересу учнів та розширенню світогляду, вихованню людей, здатних активно пізнавати та розуміти оточуючий світ. Український дослідник музейної педагогіки О. Караманов виокремлює сім музейно-педагогічних прийомів:

прийом показу – головний прийом музейного заняття, що спрямовує увагу на експонати;

прийом коментування використовується тоді, коли експонат демонструється у процесі розвитку або руху;

прийом руху допомагає пізнати музейний об'єкт у розвитку, а увагу акцентує на окремих деталях;

прийом реконструкції полягає у вербальному або візуальному відтворенні події, під час якого слухач стає дійовою особою події або ситуації;

прийом локалізації подій характеризують особливо сильним емоційним впливом, що полягає у «прив'язуванні» певної історичної події до певного місця;

прийом порівняння полягає в зіставленні різних ознак одного й того ж експоната або різних об'єктів між собою;

прийом цитування дає можливість загострити інтерес слухачів на якомусь факті, події, явищі, надає більшої авторитетності висловлюванням педагога [8].

Основними завданнями музеїв є: залучення молоді до краєзнавчої, науково-дослідницької, художньо-естетичної та природоохоронної роботи; формування в молоді соціального досвіду; вивчення, експонування та популяризація історико-культурних та природних надбань рідного краю засобами навчальної, виховної та просвітницької роботи. Музеї проводять дослідницьку роботу відповідно до профілю музею; систематично поповнюють свої фонди матеріалами, віднайденими під час проведення краєзнавчих експедицій, туристських походів, екскурсій, використовують інші шляхи комплектування фондів, що не суперечать законодавству; здійснюють облік музейних предметів, забезпечують їх збереження; створюють, поповнюють стаціонарні експозиції та виставки; організовують та беруть участь у районних, міських, обласних, всеукраїнських заходах [8]. Право на отримання відповідного статусу шкільним музеєм визначається не обсягом площі, яку він займає, і навіть не величиною колекції. Головна ознака музею – наявність у складі його експонатів речей, що мають історичну чи культурну цінність: оригінали (а не копії) документів, справжні речі (а не їх фотографії), що належали конкретній людині або мають історичну цінність через давність свого походження, оригінальні художні твори (а не їх ксерокопії) тощо.

Мінералогічний музей - це різновид музею, де зберігаються об'єкти, що мають пізнавальну й історичну цінність. Функціями такого музею є комплектування, зберігання, вивчення та популяризація мінеральних об'єктів, пам'ятників природної історії. Його призначення не лише експозиція кристалів, каменів й інших експонатів мінерального походження, а й формування та розвиток ключових компетентностей у відвідувачів [9].

Осередком краєзнавчої роботи у Денишівському ліцеї є Меморіально-мінералогічний музей В.Г. Бондарчука, що функціонує з 29 жовтня 1997 року, коли Денишівська ЗОШ I-III ступенів відзначала 100-річчя з дня заснування та присвоєння школі імені академіка В.Г. Бондарчука (рис. 1). Червону стрічку до музею перерізав член-кореспондент НАН України О.М. Маринич, першими екскурсантами музею були вчені-академіки НАН України, учні В.Г. Бондарчука (Гожик П.Ф., Митропольський В.П., Шевченко Г.І.), а також представники Житомирської ОДА, Житомирської РДА, обласного та районного відділів освіти, представники місцевої влади.

Рис. 1. Меморіально-мінералогічний музей імені академіка В.Г.Бондарчука в Денишівському ліцеї

Наказом Міністерства освіти і науки України від 25.12.2006 року № 848 мінералогічній кімнаті-музею В.Г.Бондарчука присвоєно звання «Зразковий музей». Це звання присвоюється «музеям, які досягли значних успіхів у підвищенні ефективності навчально-виховного процесу засобами краєзнавчо-пошукової, дослідницько-експериментальної роботи, в експонуванні та популяризації музейних колекцій і музейних предметів історико-культурної тематики та природи серед учнівської і студентської молоді, інших верств населення, у формуванні та збереженні Музейного фонду України» [16]. З того часу кожні п'ять років музей підтверджує цей почесний статус, адже з 219 музеїв при закладах освіти в Житомирській області тільки 12 мають це звання.

Музей реалізує різні напрями педагогічної діяльності у музейному середовищі, а саме:

- ✓ планові тематичні екскурсії;
- ✓ використання музейних матеріалів як змістової складової методичного забезпечення навчально-виховного процесу (заняття у музейному середовищі та поза ним із залученням музейного компонента – музейні уроки, музейні виховні заходи, фрагментарне використання музейних предметів як засобів унаочнення та інші форми);
- ✓ факультативна та гурткова робота на базі музею;
- ✓ школа гідів для шкільного музею;
- ✓ проведення науково-практичних семінарів, круглих столів та конференцій, присвячених актуальним питанням використання краєзнавчого компоненту навчання у школі;
- ✓ презентація розділу шкільного сайту з музейної педагогіки.

Експозиція музею представлена двома тематичними розділами: меморіальним, який розповідає про життєвий шлях В.Г. Бондарчука та мінералогічним, який знайомить з найважливішими класами мінералів та груп гірських порід.

У меморіальній частині музею експонуються матеріали, що розповідають про родину Бондарчуків (фотостенд), про наукові здобутки академіка (виставка-стенд «Наукові праці В.Г. Бондарчука»), про експедиції та подорожі всесвітньо відомого геолога (фотостенд). Також у меморіальній частині музею зберігаються особисті речі нашого земляка: його робочий академічний стіл, крісло, письмове приладдя, шафа з особистою бібліотекою, настільна лампа, два особистих фотоальбоми, робочий телефон та його особисті документи (автобіографія, виписка з трудової книжки, наукова характеристика тощо). Родзинкою цієї експозиції є підручник з геоморфології, автором якої є В.Г. Бондарчук, перекладений китайською мовою.

Мінералогічна частина складається з семи тематичних стендів, а саме: «Корисні копалини Житомирщини», «Осадкові та метаморфічні гірські породи», два стенди «Магматичні гірські породи», два стенди «Чарівний світ мінералів» і «Подарунковий стенд». У музеї зібрано біля 500 зразків різних порід і мінералів з різних куточків України, росії, Казахстану, Туреччини, США та навіть Антарктиди (рис. 2).

За двадцять п'ять років функціонування фонди музею поповнилися цікавими зразками, серед яких є кілька унікальних мінералів та гірських порід. Це і якутські гранати, і наш житомирський кімберліт – порода-супутник алмазів, турмалін, аметист, азурит, амазоніт, самородне золото, астрофіліт

з Кольського півострова, унікальні колекційні зразки фіолетового та рожевого кварцу, оніксу, уральський малахіт, дуже рідкісний мінерал керіт, лабрадорит та «живе срібло» з США, цікаві палеонтологічні зразки белемнітів.

Рис. 2. Колекція мінералів у музеї

Усі ці зразки гірських порід і мінералів були подаровані музею учнями В.Г.Бондарчука, працівниками геологічних організацій Житомирської області, випускниками нашої школи, односельцями, відвідувачами музею, а також зібрані учасниками краєзнавчого гуртка під час туристичних походів. Мінералогічна колекція використовується під час проведення уроків географії у 6 класі (тема «Гірські породи і мінерали»); у 7 - 8 класах (тема «Корисні копалини»); у 9 класі (тема «Мінеральні ресурси України»).

На базі музею створена учнівська рада, яка складається з учнів-екскурсоводів школи. Учнівський актив музею та Рада музею продовжує проводити роботу по вивченню життєвого шляху та наукової діяльності нашого земляка. Результати такої роботи були використані в книзі про знаменитого геолога, яку написав М. Ю. Костриця, а також в журналі «Географія та економіка в школі», періодичних виданнях («Сільське життя», «Житомирщина», «Субота», «Геолог України»). Краєзнавчий компонент створює умови для робіт дослідницького характеру, що дуже допомагає розвитку творчої ініціативи й цілеспрямованому використанню енергії здобувачів освіти, мотивує до вивчення географії. Матеріали досліджень використовуються при створенні учнівських проектів та робіт для участі в конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт Малої Академії наук України. Спектр досліджень доволі широкий і представлений роботами з краєзнавства («Дениші – перлина Полісся», «Мій рідний край, земля моїх батьків...»), геології («Геологічний музей під відкритим небом», «Гранітний щит Житомирщини»), етнографії («Промислові традиції жителів села Дениші», «Ремесло мого родоvodu», «Тригірські старожили»), мовознавства («Топоніміка географічних назв довкілля сіл Дениші та Буки», «Етимологія прізвищ та прізвиськ жителів сіл Дениші та Буки»). Тематикою дослідницьких учнівських робіт також були: «В.Г. Бондарчук – академік, вчений-геолог, громадський діяч», «Людина з Божим даром у серці», «Літотерапія – міф чи реальність» та інші. Екскурсоводи музею долучаються до створення квестів, відео екскурсій, творчих робіт і презентацій; гуртківці беруть участь у краєзнавчих змаганнях, чемпіонатах з водного та пішохідного туризму, конкурсі юних екскурсоводів. Дослідницька робота гуртківців стала показником «фактора успішності» шкільного музею, обґрунтувала необхідність його створення як освітнього середовища.

У музеї проводиться велика екскурсійна робота, було організовано та проведено сотні екскурсій. Частими гостями музею є учні нашого ліцею, ліцеїв освітнього округу та Житомирського району, вчителі різного профілю Житомирщини, м. Києва та інших областей України, були гості із Білорусі, Польщі, США; проводяться обласні семінари для вчителів географії, які навчаються на курсах підвищення кваліфікації у Житомирському обласному інституті післядипломної перепідготовки вчителів, а також проводяться екскурсії для вчителів різного профілю району та області. Так, екскурсантами нашого музею були освітні експерти ДСЯО, жителі громади, учні та вчителі шкіл Тетерівської ОТГ.

Творчий осередок музею є місцем зустрічі з однолітками з Київського палацу дітей та юнацтва, які беруть участь у фестивалі туризму і краєзнавства «Перехрестя», що проходить у рамках руху учнівської молоді України «Моя земля – земля моїх батьків». Учні Денишівського ліцею є активними учасниками майстер-класів, змагань, ігор, занять гуртків, які проводяться в рамках фестивалю.

Щорічно проводиться тижні пам'яті В.Г. Бондарчука. Для учнів школи, учнів та вчителів нашої громади організовуються екскурсії до музею, також проводиться лекційний день, де учні школи знайомлять відвідувачів з життєвим шляхом Володимира Гавриловича, його геологічними дослідженнями та науковою спадщиною, громадською діяльністю. Для учнів початкових класів проводяться інформаційні хвилини на таку ж тематику. В умовах карантину традиція проводити

екскурсії під час тижня пам'яті В.Г.Бондарчука набула нових форм: лекційний день проводився онлайн. Організуються спортивні змагання з футболу та волейболу на кубок В.Г.Бондарчука між учнями шкіл Тетерівської ОТГ.

При музеї продовжує працювати школа юних екскурсоводів, тож творчі учні ліцею не тільки добре володіють екскурсійним матеріалом, а й вчаться вільно спілкуватися з відвідувачами, виступати перед великою аудиторією, гідно презентувати свою школу і громаду. Для іноземних гостей екскурсії проводяться англійською та польською мовами. Екскурсоводи музею беруть активну участь у обласних конкурсах юних екскурсоводів і стають призерами та лауреатами цього престижного конкурсу. Тематика виступів наших конкурсантів була різноманітна. Це і імprovізована міні-вистава про В.Г.Бондарчука, і презентація «Його ім'я знає вся планета...», і квест-екскурсія «Таємниці світу мінералів».

Музей продовжує підтримувати зв'язки з Інститутом геології НАН України, Мінералогічним музеєм Львівського Національного університету імені Івана Франка, Житомирським державним університетом імені Івана Франка (рис. 3). У рамках співпраці музей відвідували провідні спеціалісти цих наукових закладів, виступали перед учнями старших класів з лекціями на різну тематику. Найбільше запам'яталися учням зустрічі та спілкування з учасниками Антарктичних експедицій на станцію Вернадського у березні 2018 року. Наша співпраця є надзвичайно результативною: фонди музею постійно поповнюються унікальними зразками мінералів, працівники музею завжди радо співпрацюють з нами, надають ґрунтовні консультації, сприяють розвитку геологічної науки.

Рис. 3. Співпраця з кафедрою екології та географії Житомирського державного університету імені Івана Франка

Пріоритетним напрямом роботи шкільного музею є популяризація краєзнавчих знань серед молоді, пробудження інтересу для дослідження рідного краю. Для цього розроблено нові екскурсії «Міфи та легенди світу мінералів», «Лікувальні властивості каменів», організовано квест-екскурсію «Таємниці світу мінералів». З метою підготовки матеріалів для конкурсних робіт у школі організована пошукова робота, яка включає такі методи: робота з архівними джерелами, науковою літературою, інтернет сайтами, організація експедицій, походів, спілкування з старожилами та односельцями Денишів, Тригир'я, Буків, Корчака. Учнівський актив музею та Рада музею продовжує проводити роботу з вивчення життєвого шляху та наукової діяльності нашого земляка. Результати роботи були використані в книзі «Дениші: історико-краєзнавчий опис» Бурківського О.Ю. [5], а також в журналі «Географія та економіка в школі». Матеріали досліджень були використані при створенні учнівських проєктів та дослідницьких робіт.

Експозиційні можливості та освітнє середовище музею можна успішно використовувати у позаурочній та позакласній роботі. На базі музею працює геолого-краєзнавчий гурток, який відвідують понад 20 учнів Денишівського ліцею. У плані роботи гуртка передбачено ознайомлення здобувачів освіти з основами геологічних знань та геологічних досліджень, а також багато уваги приділяється практичній спрямованості теоретичного матеріалу: робота з геологічними колекціями, геологічним обладнанням, географічними та геологічними картами тощо. Окремо проводяться заняття з екскурсійною групою.

У системі навчально-виховної роботи освітніх закладів туризм постає діяльністю, що поєднує подорож та пізнання довкілля. З огляду на це туристсько-краєзнавчу діяльність Поліщук В. визначає як комплексний засіб гармонійного розвитку дітей та юнацтва, що полягає в активному пізнанні і покращенні навколишнього середовища і самих себе в процесі туристичних подорожей [15]. Гуртківці музею беруть активну участь у обласних еколого-геологічних та туристсько-краєзнавчих змаганнях. На цих змаганнях команда Денишівського ліцею ім. В.Г.Бондарчука завжди проявляла волю до перемоги, показувала відмінні результати в таких номінаціях, як: «Творча майстерня», «Комбінований

маршрут», «Вікторина». Наші учні гідно виступають і проявляють хороші знання з таких дисциплін, як: геологія, географія, історія, археологія, етнографія, фольклор. Музей функціонує як заклад прогресивного природничого виховання і засвоєння знань учнями на місцевому матеріалі і успішно виконує основне освітнє завдання – формувати ціннісне, особистісне, емоційно забарвлене ставлення учнів до природи рідного краю і світу в цілому.

Однією з найбільш важливих проблем, яку вирішує музейна педагогіка, є активізація різноманітних процесів виховання особистості — розвиток її творчих здібностей, формування активної життєвої позиції, національно-патріотичне виховання. Тому одне із завдань музейної педагогіки полягає у створенні умов для активізації відвідувачів музеїв, зокрема, для вдосконалення сприйняття музейних предметів та закладеної в них інформації. При проведенні музейно-педагогічних заходів, запровадженні нових форм роботи в музеях перш за все необхідно враховувати інтереси відвідувачів — чи цікаві будуть учням тієї чи іншої вікової категорії експонати музею, чи спонукають вони школярів до осмислення фактів та геологічних процесів, інформацію про які вони отримали під час екскурсії. З метою дослідження ефективності впливу музейної педагогіки на формування пізнавального інтересу здобувачів освіти з екскурсантами музею проведено добровільне і анонімне опитування за допомогою Google forms. У дослідженні взяли участь 142 респондента різного віку, від молодших школярів до студентів природничого факультету (рис.4).

Яка інформація під час екскурсії вас зацікавила найбільше?

142 відповіді

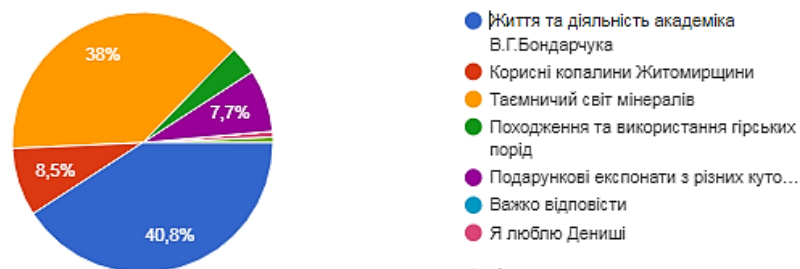

Рис.4. Діаграма розподілу відповідей респондентів на поставлене запитання

Як виявилось, найцікавішими для відвідувачів музею стала тема про життя та діяльність академіка В.Г. Бондарчука (40,8%). Припускаємо, що це може бути пов'язано із пошуками світоглядних та особистісних орієнтирів у підлітковому віці та гордість за знаменитого земляка. Зацікавили екскурсантів також теми «Таємниці світу мінералів» (38%), в якій розповідається про класи мінералів, легенди, пов'язані з ними та є можливість розглянути неймовірні зразки самоцвітів. Привертають увагу екскурсії «Корисні копалини Житомирщини» (8,5%) та стенд «Подарункові експонати» (7,7%).

Очевидними стали результати, що найбільш цікавими для здобувачів освіти є інтерактивні способи пізнання, тому більшість респондентів обрали можливість доторкнутись до експонатів та провести експерименти з ними (наприклад, як ісландський шпат розщеплює світло, висікає іскри кремій, який на смак галіт) як найцікавіший момент екскурсії (30,5%). 28,1% відсотків респондентів вважають найціннішим здобутком нові знання, 18% сподобався квест після екскурсії із загадками та пошуком ключового слова. Важливим є також уміння екскурсоводів цікаво провести екскурсію (13,3%), а особливою родзинкою є спілкування трьома мовами: українською, польською та англійською (рис. 5).

Що найбільше вам сподобалось під час екскурсії?

128 відповідей

Копіювати

Рис. 5. Діаграма розподілу відповідей респондентів на поставлене запитання

Як показало опитування, велика кількість респондентів (34,6%) усвідомили необхідність дбайливого ставлення до природних ресурсів рідного краю, 28,3 % планують відвідувати краєзнавчі музеї подібного типу, 20,5 % здобувачів освіти зацікавила можливість займатися краєзнавчою роботою в гуртку (рис. 6).

Чи спонукатиме вас екскурсія до наступних дій?

 Копіювати

127 відповідей

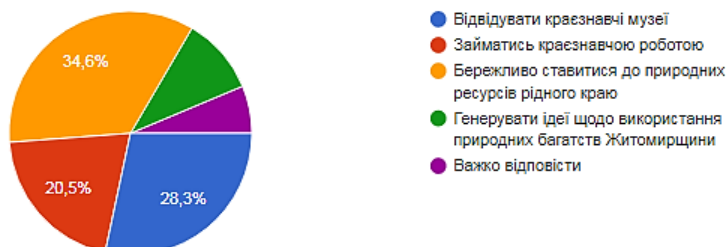

Рис. 6. Діаграма розподілу відповідей респондентів на поставлене запитання

Висновки і перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження впливу музейної педагогіки на формування пізнавального інтересу та мотивації до навчання здобувачів освіти, можемо зазначити, що шкільний мінералогічний музей є важливим культурно-освітнім центром, він не тільки виконує функцію експонування гірських порід та мінералів, а й відіграє велику роль в процесі формування мотиваційних та краєзнавчих компетентностей здобувачів освіти. Доведено, що музейна педагогіка, застосовуючи нетрадиційний підхід до навчання, залучає здобувачів освіти до пізнання місцевого матеріалу та сприяє самореалізації кожної дитини. Творчий потенціал учнів розкривається під час досліджень мінералогічної колекції, створення екскурсій та квестів у музеї, вивчення наукової спадщини В.Г.Бондарчука, а також під час проведення екскурсій та презентації своїх робіт. Проведені опитування дають змогу зрозуміти, що саме відвідування музеїв, інтерактивні заняття та нова цікава інформація найбільш мотивує до навчальної діяльності. Особливо ефективні в музейній педагогіці ігрові технології навчання. Наприклад, пошуково-дослідницька гра з використанням маршрутних листів квесту.

Загалом, можемо стверджувати, що Меморіально-мінералогічний музей є справжнім інноваційним освітнім простором, що сприяє формуванню мотиваційної, громадянської та краєзнавчої компетентностей учнів, стимулює пізнавальний інтерес і активне світопізнання, що відповідає сучасним тенденціям особистісноорієнтованої освіти. Перспективними вважаємо наукові пошуки, спрямовані на визначення сприятливих умов роботи з обдарованими учнями засобами музейної педагогіки.

Список використаних джерел

1. Антонова О. Є., Власенко Р. П., Костюк В. С., Корінний В. І. Використання елементів музейної педагогіки у краєзнавчій підготовці майбутнього вчителя географії. Вісник науки та освіти. Серія "Педагогіка". 2023. № 8 (14). С. 375-389.
2. Белофастова Т. Педагогічні засади діяльності музею як соціально-культурного центру. К.2003.187 с.
3. Бабарицька В. К., Короткова А. Я., Малиновська О. Ю. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2012. 444 с.
4. Власенко Р. П., Антонова О. Є., Костюк В. С., Андрійчук Т. В. Особливості застосування краєзнавчого підходу у підготовці майбутнього вчителя географії: досвід роботи Житомирського державного університету імені Івана Франка. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 57 (1). С. 156-161.
5. Дениші.1559-2019 рр. Історико-краєзнавчий опис. /Автор-упоряд. О.Ю.Бурківський. Київ: Фенікс, 2019. 256 с.
6. Закон України «Про музеї та музейну справу»: станом на 28 лист. 2009 р. Верховна Рада України. Офіц. вид. К.: Парлам. вид-во, 2010.
7. Караманов О. Музейна педагогіка в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи. Освіта та педагогічна наука. 2012. №3 (152). С. 5-12.
8. Караманов О. В. Музейна дидактика у системі організації комунікації з відвідувачами Матеріали Восьмої науково-практичної конференції "Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи" (Київ, 1-2 жовтня 2020 р.). Національний Києво-Печерський історикокультурний заповідник. К.: НКПІКЗ, 2020. – С. 55-57.
9. Копилець Є.В. Природничі музеї та навчання географії: нереалізований потенціал. Природничі музеї та їх роль в освіті і науці: матеріали Міжнарод. наук. конф. (27-30 жовтня, 2015 р., Київ). Київ, 2015. Ч. 1. С. 62-64.
10. Майко С.М. Шкільний музей як форма додаткової освіти. Педагогічний пошук. №2 (94). 2017. С.65-66.
11. Можливість шкільного мінералогічного музею у розвитку творчої самодіяльності учнів. URL: <http://www.museum.dp.ua/article0181.html>.

12. Павленко Ю. Г. Педагогічний потенціал дитячих та шкільних музеїв. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. Вип. 8. Кн. I. К., 2005. С. 387–390.
13. Покоłodна М. М. Організація екскурсійної діяльності: підручник. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова, 2017. 180 с.
14. Положення про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України. Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.10.2014 № 1195. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-14#Text>
15. Поліщук В. В. Туристсько-краєзнавча діяльність дітей в навчальних закладах освіти. В.В. Поліщук. Педагогічні науки: збірник наукових праць. 2014. С. 151-156.
16. Удовиченко І.В. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ : Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.

References

1. Antonova O. Ye., Vlasenko R. P., Kostiuk V. S., Korinnyi V. I. Vykorystannia elementiv muzeinoi pedahohiky u kraieznavchii pidhotovtsi maibutnoho vchytelia heohrafii. Visnyk nauky ta osvity. Seriiia "Pedahohika". 2023. № 8 (14). S. 375-389.
2. Bielofastova T. Pedahohichni zasady diialnosti muzeiu yak sotsialno-kulturnoho tsentru. K.2003.187 s.
3. Babarytska V. K., Korotkova A. Ia., Malynovska O. Yu. Ekskursoznavstvo i muzeieznavstvo: navchalnyi posibnyk. K.: Alterpres, 2012. 444 s.
4. Vlasenko R. P., Antonova O. Ye., Kostiuk V. S., Andriichuk T. V. Osoblyvosti zastosuvannia kraieznavchoho pidkhotodu u pidhotovtsi maibutnoho vchytelia heohrafii: dosvid roboty Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Innovatsiina pedahohika. 2023. Vyp. 57 (1). S. 156-161.
5. Denysheva I. I. 1559-2019 rr. Istoryko-kraieznavchii opys. /Avtor-uporiad. O.Iu.Burkivskiyi. Kyiv: Feniks, 2019. 256 s.
6. Zakon Ukrainy «Pro muzei ta muzeinu spravu»: stanom na 28 lyst. 2009 r. Verkhovna Rada Ukrainy. Ofits. vyd. K.: Parlam. vyd-vo, 2010.
7. Karamanov O. Muzeina pedahohika v navchalno-vykhovnomu protsesi zahalnoosvitnoi shkoly. Osvita ta pedahohichna nauka. 2012. №3 (152). S. 5–12.
8. Karamanov O. V. Muzeina dydaktyka u systemi orhanizatsii komunikatsii z vidviduvachamy Materialy Vosmoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Muzeina pedahohika – problemy, sohodennia, perspektyvy" (Kyiv, 1-2 zhovtnia 2020 r.). Natsionalnyi Kyievo-Pecherskyi istorykokulturnyi zapovidnyk. K.: NKPIKZ, 2020. – S. 55–57.
9. Kopylets Ye.V. Pryrodnychi muzei ta navchannia heohrafii: nerealizovanyi potentsial. Pryrodnychi muzei ta yikh rol v osviti i nauki: materialy Mizhnarod. nauk. konf. (27–30 zhovtnia, 2015 r., Kyiv). Kyiv, 2015. Ch. 1. S. 62–64.
10. Maiko S.M. Shkilnyi muzei yak forma dodatkovoi osvity. Pedahohichni posibnyk. №2 (94). 2017. S.65–66.
11. Mozhlyvosti shkilnoho mineralohichnoho muzeiu u rozvytku tvorchoi samodiialnosti uchniv. URL: <http://www.museum.dp.ua/article0181.html>.
12. Pavlenko Yu. H. Pedahohichni potentsial dytiachykh ta shkilnykh muzeiv. Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi : zb. nauk. prats. Vyp. 8. Кн. I. К., 2005. С. 387–390.
13. Pokolodna M. M. Orhanizatsiia eksiursiinoi diialnosti: pidruchnyk. Kharkiv. nats. un-t misk. hosp-va im. O.M. Beketova, 2017. 180s.
14. Polozhennia pro muzei pry doshkilnykh, zahalnoosvitnikh, pozashkilnykh ta profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh, yaki перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 22.10.2014 № 1195. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-14#Text>
15. Polishchuk V. V. Turystsko-kraieznavcha diialnist ditei v navchalnykh zakladakh osvity. V.V. Polishchuk. Pedahohichni nauky: zbirnyk naukovykh prats. 2014. S. 151-156.
16. Udovychenko I.V. Muzeina pedahohika: teoriia i praktyka: nauково-metodychnyi posibnyk. Kyiv : Lohos, Natsionalnyi muzei istorii Ukrainy, 2017. 72 s.